

סעיף יד יב שלא יאחזו וכו' פי' אפילו ע"י בגד אם לא במטילת עבה שאינו מחמם גידה דף י"ג: יג מעטרה עבה ואעפ"י שהוא קישוי מותר לאחור מעטרה ולמטה ומש"ה הוצרך למדנו דמעטרה ולמטה היינו צד הארץ ואעפ"י שמשעת שהיא בא לאחור הוא מעטרה ולמעלה לא ינקי מטה אלא לגבי כשאנו קישוי כ"כ ב"י יד הוא נכ"כ פי' ה"ט דקא שווא באותה השעה מצוי עם אשתו באופן שיש לו פת בסלו וכה"ג כתב ס' מ"א דאם אין אשתו עמו או שהיא גידה אסור. ועיין בא"ה סי' ר"ג וט"ז ל"ד-ס"י קטב:

סעיף טז לו להתחנך וכו' כתב חלקת מחוקק בא"ה סי' ר"ג בשם ס"ח סי' קע"ו שכתב שאם א' מתיירא שלא יכשל בנ"א או באשתו גידה ח"ו טוב לו להוציא ורע בכלתה משיבא ח"ו באיסור א"א או בניהה רק שיתענה ו' יום בימי הקיץ או יבש בקרה בימי החורף. ע"ל והא דק"ל שם דע"ן זה חמור מכל העבירות שבתורה ר"ל דהיינו אם מגייר יצ"ח אנפשיה אבל הכא דבא לו התאמה מוטב לו שיוציא ורע בכלתה משיעבור ח"ו על א"א או גידה כנ"ל ודלא כבית שמאל שם וע"ל סי' ר"מ עוד מדינ' אלו:

סעיף יז לו המשהה וכו' היינו כמשמשה לגדולים או לקטנים. אבל להפחה לא כדמשמע לקמן סימן ק"ג וכ"כ ל"ה דף י"ד. כתב ט"ז דבקטנים גמי הטעם משום שלא יהיה עקר. וכתב מע"מ שם דלא נאמר בל תשקצו אלא כשנודח להוציא הנקבים ולא כשהתעוררת בעלמא. וע"ל סי' צ"ב ס"ק ב' עוד מזה:

סימן ד

סעיף א א אפי' לא עשה כו' הטעם בלבוש דא"א שלא הטיל מים או עשה צרכיו מעט בלילה או קודם ששכב ולא בירך לכך מברכין וכו' וע"ל סי' תמ"א ס"ק ד' והנה בס' מצות שמורה בשם עדי זהב השיג על הלבוש שאין לברך שחרית א"י כשלא עשה צרכיו עכשיו ע"ש ובאליה זוטא ושבתאי דברי לבוש באירכות. גם לא ראה דברי הב"ה שכתב הטעם שהוא כשאר ברכות השחר סי' מ"ז דאף דלא נתחייב מברכין משום שהם ברכות השבת על מנהגו וסדרו של עולם וכ"כ הפרישה. והוסיף ליתן טעם שהפא הוא בכלל הנקבים ואם לא היה פיו פתוח לא היה אפשר לו לדבר ולברך כו' צריך לברך אשר יצר אף לא עשה צרכיו. ובר"מ כתב הטעם דא"י תלה ברוח רעה כי מאחר שאסור ליגע בידיו לא בפה ולא בחוטם וע"י נטילה זו מסיר הרוח ואז מותר לשלוח ידיו אל הנקבים או לסתמן כאשר יצטרך לו ולפי' זה יש לברך אשר יצר תיפק אחר ברכת נטילת ידיים. אם אדם צריך לנקביו נראה שיש לעשות צרכיו קודם ג"י ועיין במ"א. כתב מ"א בשם הרמב"ם פ"ד מהל' ת' דרוח פניו ידיו ורגליו. ע"כ. אבל הראב"ד השיג דרגליו לא. וכן בש"ע מהר"י לוריא ז"ל לא כתב אלא פניו. וכן נהגין. כתב ע"ב יכוין בברכת נט"י שיש בו י"ג תיבות נגד י"ג מדות: ב דלא מברך וכו' והב"ח ואחרונים פסקו לברך ענ"י. כיון דמיה נוטל במים. מיהו היכא דמקני בעפר מודים לקבל על גופו ידים כדלקמן סעיף ד"ב וכמש"ה הרא"ש וטור להריא. ואף דבתשובת הרשב"א סימן קצ"א משמע דמברכין לעולם ענ"י. היינו משום דס"ל כלי מעכב גם דבשחרית ואנן קי"ל דאינו מעכב כמ"ש ב"י דלא אשכחן בפוסקי' מ"ד דע"ל כלי אלא להרשב"א. מיהו בנטי' לאכילה אפשר דשפיר מברכין לעולם ענ"י. דשם בעינן כלי לכ"ע. וע"ל ס"ס קנ"ט. שוב נדפס ספר מ"א ותמה על הש"ע. ולענ"ד ברור כדפרישתי:

סעיף ג ג שמשמשו היד מפסיד וכו' כן פי' ב"י דברי הש"ס יד להקזה. יד לגיגית תקצוץ. ולא נהירא דכיון דאינו אלא הפסד גרידא לא אשכחן לטותא אהפסד לכן פי' להב"ח וט"ז דמיייר דקא שנגוע קודם ג"י שחרית ומשום סכנה כשיוסי אה"כ השכר מדיקן וביד להקזה טעמא משום שרוח רעה נכנס בגוף דרך הנקב ומוקת אותו ע"ז וזה פ' לפרש גמי דברי הש"ס יד לאמה תקצוץ. וכן מצאנו בקיצור פסקי הרא"ש פ"ר שמונה שרצים ז"ל יד לעין ולאמה ולפה ולחוטם בבוקר קודם שירחץ ידיו תקצוץ עכ"ל. ומהו תימה על ב"י שכתב דהטור פי' יד לאמה תקצוץ משום קרי ולכן השמיטו כאן בש"ע דין יד לאמה ולא הרגיש בדבריו קריא פסקי הרא"ש ואל"ה דהא באמת בלאו טעמא דרוח רעה תקצוץ משום קרי ד"ל דהכא מייירי מעטרה למטה שאין איסור משום קרי כדלעיל ג' סי' ד וכן משמע באגודה שם. אי גמי הכא מייירי אפילו בנשוי:

סעיף ט ד ואל יפסכם כי שמוקיעו למי שיעבור עליהם שהם מיס רעים ולכן לא יתנום לגשים כשפניות. לבוש. והב"ח ושכ"ג כתבו דנוכח להתמיר שלא יתנום לכל אדם ששואל אותם:

סעיף י ה ביד ימינו וכו' כן תירץ הב"י על קושי' שהקשה דברי הוהר"א אהר"י דלענין נטילת הכלי יטול בימין תחלה ושפיכות הים היא מהשמאל להימין. אבל במגדול דין הקשה על ת"י והסכים לתירץ שאינו ש"כ ב"י דלענין יד לאכילה ישפור מיד ימין. ר' שמאל כיון שכבר הם שהורים ואינו נוטל אלא משום תוספות קדושה וסיים שכן ראה מגדולי רבותינו שהיו נוהגין כן. וכן היה הוא נוהג. ע"כ. וצ"ע דבש"ע של מהר"י לוריא כתב בנטי' לאכילה דצריך ב פעמים לערוח על יד ימין ואחר כך ב פעמי

על שמאל ואח"כ יפספס ב' ידיו יחד. ע"כ. וידוע שנמשך אחר הוהר"א. ויותר תמהני בדוהר חדש דף מ' במגילת רות כתב להקל בנטילת ידים להקל ישפור תחלה משמאל לימין. וצ"ע ועיין בתשו' באר עשק סימן ק"ד. וכתב רמ"א דף שכ"ה דאם אחר מערה על ידיו יצרה מימין לימין. ע"כ: וטעם דלימין שהוא החמים. עוד כתב דמיד כשעולה עמוד השחר נסתלק הרוח רעה ולא עד אחר הבוקר ממש או עד הג' החמה. ע"כ. וזכר לדבר ג"ל מ"שם ובהים דף י"ט קידש ידיו ורגליו מכיוון בלילה צריך לקדש ביום שהלינה פוסלה בקידוש ופרש"י ועמוד השחר הוא העושה לינה. ולפי' אפשר גמי דאם נטל מקלות הגבר א"צ לרחוץ עור כדאמרינן שם דף ד' דמקורות הגבר ועד צמרא לא פסיל הלינה ע"ש אלא דיש לחלק. כתב מהר"י לוריא צריך לפשוט הכפות של ידים בעת הברכה הכלי מקבל טהרה. ויטל עד הפרק. ע"כ. וכת' הרמב"ם פ"ד מה"י. עוד כתב דהיה נוהג בשחרית ליטול הימנית בידו השמאלית ואחר כך ידו השמאלית בידו הימנית וכן היה עושה ג"פ. ולא היה נוטל ג"פ רצופים הימנית וג"פ רצופים השמאלית. ע"כ. אבל בב"ג כתב בשם ס' היום ז"ל וישפור מן השמאל לימין ג"פ ואחר כך יתן הכלי ליד הימין וישפור על השמאל ג"פ ע"כ. מבואר דנטולין ג"פ רצופים וזה מסתבר יותר דאלו כשנטול בסירוגין ישנו כמה חששות א' כשיאחזו הכלי במקום המלוכלח ממים שאחזו כבר בידו הלהה ועוד דכשנטול הכלי לשפור עליו שניה או יחזורו המים שיצאו חוץ לפרק ויורו כי או צריך להוריד ידו כדי לשפור על הברכה: כתב בס' היום צריך שיהיו כל המעטרה אצבעות למעלה. ולא כמי שאומר שראוי להשפילם למטה ולערוח עליהם מלמעלה מצד הורוץ. כתב כ"כ בשם ס"ה שיברך ענ"י קודם הניגוב. ואם כשנטל ידיו ראה בעצמו שצריך לנקביו לא יברך ענ"י אלא אחר שיצא מבית הכסא שלא להרבות בברכות ע"כ. ולכאורה קשה הא בלא"ה אין לברך כדלקמן פי' צ"ב בתפילה. ואפשר לחלק בין תפילה לברכה ודלא כסברת שם. ונראה דס' היום כתב זה למ"ד דמברכין בלא פגע מעשה צרכיו ענ"י. לא לידין דקרי' בס' ז' דאין מברכין אלא אשר יצר א"כ יש לקיים דין זה באשר יציר. אבל ברכת נט"י יש לברך תיפק כי א"צ לברך אח"כ:

סעיף יא ו לא יטול ממי שלא נטל וכו' דכתיב והזה הטהור על הטמא וא"ת איך הימין מקבל מן השמאל והרי היא טמא. וי"ל דהכא חפץ להעביר הטמאה ממנו ולא אפשר בלא"ה. אבל אדם שלא נטהר עדיין והרי הוא טמא כשטמאחו אין כת בידו להעביר טומאה אחרת על שיטתו כ"כ ס"ה. עוד כתב ז"ל אין קפידא בזה כי אם דווקא בנטי' שחרית משום רוח הטמאה. אבל בשאר היום בנטילת אחרות אין להקפיד וכל המקפיד אינו אלא מן הממתימים. ע"ל זכ"כ ש"ל דף קצ"ד. וי"ל. ולכן תמהני על ה"טו' שכתב ז"ל וז"ל דב"ש בנטילה לאכילה דעיקר החיוב משום טומאה דסוך תרומה. עכ"ל. ולא דבר מדברי גדולים הנה"י. כן באבדור"ה לתשב"ץ סי' רע"ז דמותר דמותר וכן נראה לקמן סימן קנ"ט סי"ב. ועיין באגודה סוף מסכת דרך ארץ:

סעיף יב ז אבל לא לרוח כו' אפי' שכשן ג"פ באלו המים מיהו הטובל ידיו ג"פ במים מכונסים לארץ מהני גם להעביר הרוח ולא שייך למישר מכונסים דלארץ שיטמאו מחמת הידים מיהו אם אין בהם שיעור מקה יש להסתפק. ובשעת הדחק שאין לו מים מוכן לפניו יתחוב ידיו בלעג המונה על הארץ בשלשה מקומות מוחלפים. כ"כ ע"ה. ומדבריו ב"י משמע שסופקו בדבריו הוהר"א בעינן דווקא עירוי מכלי א"כ אין היתר בכל זה וכ"מ ברמ"א ד' שכ"ו וז"ל ד' ע"ד שוב נדפס ס' מ"א וכתב וז"ל ופשוט דלא נכ"י מ' סאה ליד גרע מצורו ס"ב דלא כע"ל. ע"כ. ואינו נכון דצורו מהני לענין נקיות אבל ע"ת קאמר בענין שלא יטמא מחמת הידים:

סעיף יג ח בלא ברכה והב"ח מסק דייברך ואין ראיות מוכרחות ע"ש וכן מ"ז ומ"א משמע דפסקו כש"ע מן מצאתי בס' ב"א דף קפ"ו ומשמע דאם טיגף ידו בלילה אף הלבוש והרמ"א מודים דיברך וכן כשישן אפילו שנית עראי כתב ב"ז דמודים דיברך. משום דשייך ביה הפקיד קקונו ביד תהב"ה ומחזירה לו. ובאמת שז"כ ב"ה אבל לענ"ד י"ל דהב"י לא כתב זה אלא להרשב"א דס"ל טעם דברכת נט"י משום דאפקיד וכו' אבל הרא"ש אין מברך משום דאין מוטפות ידיו. וט"ל לבי' דדברי הרא"ש עיקר. אלא דהספק הוא אי הרוח רעה על הידים כשנעורו כל הלילה. ותדע דאל"כ אפי' בנעורו כל הלילה ראוי לברך כמ"ש ב"י דלטעם להרשב"א מברך דלא פלוג רבנן. ועוד דלפחות ה"ל לש"ע ולבוש לאחשובי גם ספק זה. אי אף בנעורו כל הלילה שייך טעם דהפקיד שגמחו רעה חושבו ספקא דרוח רעה. אלא ע"כ ס"ל דברי הרא"ש עיקר בזה. וכ"מ בלבוש ש"ז ז"ל. ואי נאמר דנפסוק דייברך כשישן שנית עראי. נראה דמטעם אחר אתנין עלה משום רוח רעה אלא לפי' זה בענין דקא שיתין נשמי. דבפחות מהו אין רוח רעה שורה כדמשמע בווהר"א שהביא ב"י. ועוד ז"ל דאי לטעם משום רוח רעה אף בוודאי אין מברכין דלא מצינו ברכה אמילי כשנעורו. כמ"ש וז"ל פל"ה סי' מ"ו. ומגן אברהם. וכן כת' בס' ברכת אברהם דף מ"ט נ"ה. וכן נוטין דברי רמ"א דף שכ"ו. וכן יש לכוון דברי לבוש בס"י. שאחר זה שכתב שאין עיקר הברכה וכו' אבל בס"י זה משמע י"ייריי דמשום ספק רוח רעה על מברכין. וע"ל:

סעיף יד ט כשיאור היום כו' ד"ל דרוח רעה שורה עד אור יום כתב ש"ה סי' צריכין להזהיר בזה המון עם כשעומדין לדליות קודם ר"ה ואחר ר"ה שישלו ידיהם כשיאור היום: כתב הלבוש אפי' חור והשכיב עצמו קודם היום וישן שנית עראי גמי א"צ לברך כשעומד ויטול אם לא עשה צרכיו שאין חוקת גנע בבשר המטונף והואיל ושינת עראי ה"י ע"כ. וכמשמע דאם ש"ה שנית קבע או עושה צרכיו יברך דאז מסתמא ידיהם מטונפות ובוה ניהא לי מה שהקשה מ"ס דה"ל ללבוש למימר גמי הטעם בזה משום שאין מברכין על הספק ולא מטעם שאין עיקר הברכה וכו'. ע"כ דלמ"ש ניהא דלעיל דעיקר הברכה משום ידיהם המטונפות ור"ל אף שאין שייכין טעמים אחרים כמו הכא שכבר נטל מ"מ כשחור וישן שנית קבע או עשה צרכיו חורר ומברך. מ"מ לדינא יש להסתפק דכיון שכבר נטל ויברך הוי כמו שעשה כן ביום וכן משמע קצת ב"ז וז"ל. והולכו בנראה שיצא לו ממש ב"י בשם הרא"ש דמשמע הכי. אבל גלע"ד הרא"ש לטעמ' דאף לנט"י להפליט מנחה או ערבית מברך ענטי' כשידיו מטונפות. אבל לידין דלא קי"ל הכי בשאר תפילות. ה"ה בשחרית כן שכבר בירך:

סעיף טו י ישן ביום דוקא שיתין נשימה אבל פחות מזה א"צ ליטול:

סעיף טז יא שיתין גשמיין וכו' כתב ל"ה וז"ל הש"ע נמשך אחר הוהר"א פי' ויגש שהביא בב"י דשיתין נשמי אסור ולי נראה דשבקינן דברי ווהר ואולינן בחר ש"ס דידן פ' הישן דדוקא יותר משיתין נשמי אסור. ע"כ. ולענ"ד קשה בזה טובא דהא דלקמן ר"ס רל"א פסק הש"ע גופי' כדברי הש"ס. ועוד תימה דבס' ד"ה כתב בשם ס' חסד לאברהם רמ"א ישן שיתין גשמי או פחות מזה אינו טועם טעם מיתה עד שישן יותר מזה. וסיים שכן מבואר מוהר"א פי' ויגש. ע"כ. הא פסק בוהר"א הוי"פ כמו שהעיד ל"ה ובאמת דמוהר"א שהביא ב"י נראה כסותר עצמו. שפתח אף ודור לא הוי גיים אלא שיתין נשמי דמשמע דשיתין גופי' מותר. ואח"כ כתב דעד שיתין נשמי חסר חד איהו חי וכו' בגין דשיתין נשמי חסר חד איהו אור דחיים דלעילא עד ס' גשמי וכו' הרי דשיתין אסור. ואולי דעוה הש"ע ולבוש דגם חד גשם לו בכלל חי אלא להרחקה חששו לזה שלא לישן יותר משיתין. ובע"ת כתב תמהני מפני מה השמיט הש"ע דברי הש"ס פ' הישן בשם רב דאסור לישן ביום וכו' ומש"ע משמע דליכא אלא מלות חסידות. ע"כ והנך רואה דאישתמיט ליה דברי הש"ע בס' רל"א שפסק לדברי הש"ס ע"ש. וא"ל דברי הש"ע גופי' אהרדי ד"ל דיותר משיתין אסור אבל הכא עד שיתן קאמר. ולפי' זה לא פליג הש"ס אוהר"א. ודלא כדברי ל"ה. ע"ל דהש"ע הוכיח דמסקנת הש"ס דליכא אלא משום חסידות מדאמר אביו עלה שגינת' דמר כדבר וכו' גם מדאביו ה"י גיים כדמעילי מפומבדיתא לבי כובי. ופרש"י שיתא פרסא משמע הכי. ורב וסוף דקרי ענ"י עד מתי עצל השכב היינו מפני שלא נוהג בחסידות. ועוד ג"ל דמלשון אסור אין ראוי' דהא לעיל בס"י ב' גבי א"ה נשוי אסור פי' ג"ל מדות חסידות הוא. וכן ככתביו ביום תוספת בס' ר"מ גבי אסור לשמש בשני רעבון ע"כ. ועוד יש לפרש דעת הש"ע דהכא מייירי בינן בלילה ומטעם דטועם טעם מיתה. אבל הש"ס ולקמן סי' רל"א מייירי ביום דאסור מטעם אחר משום ביטול תורה כמ"ש הלבוש שם. ואף דבב"י משמע שהבין דטעם זה כמו בלילה. מ"מ בש"ע ס"ל כמ"ש. אי גמי מספיקא קאמר דפסק בש"ע בס"י קודם זה. וכן באגודה שם מצאתי טעם זה. ועל הלבוש יש תימה בזה דהכא כתב הטעם משום טעם טעם מיתה וסותר עצמו. והנה מדרבנא אגודה טעם דביטול תורה. נראה דס"ל דביום אינו שורה רוח רעה: והשתא ניהא מ"ש רמ"א על הש"ע ובש"ס פ' הישן משמע דווקא ביום ה"י נוהג ע"כ. ונמשך אחריו הלבוש ופסק ליהור דווקא ביום ולא בלילה ולפי' ז"ל דלא פליג הש"ס אוהר"א בזה. והא דקאמר אסור לישן ביום ברוחה קאמר דאף ביום דליכא רוח רעה אסור אי גמי ביום איסור איכא ובלילה אינה אלא מדת חסידות דעיקר זמן תורה ביום. כדלקמן סי' רל"א ובי"ד סי' רמ"ז ועוד יש לפרש ולחדש בזה אלא דרכי לקצר בס' הזה. ומה שהקשה במ"א על רמ"א דלא נמצא בש"ס שדור ה"י נזהר ביום. אלא על האמוראים לק"מ דהא קאמר שנית' דרב וכו' כדדורו הכא ביום מייירי כדפרש"י. גם מה שהקשה הא לכ"ע אסור ביום כבר הבאתי דלאו כ"ע הוא: ע' בא"ז מה שהקשתי בלבוש:

סעיף יז יב במים וכו' דווקא מים ולא נקיון בעלמא. וכתב בס"ה א"צ לערוח ג"פ רק ביום משמט. וכתב ברמ"א דצריך לדקדק לכתחלה בכל החומרי' הנוהגין לנט"י לאכילה בכל הנהג דבריו. ולא כאלו שנוטלין מעט מעט. מיהו דיעבר דלא מעכב. ע"כ. אבל בס' מקור חיים כתב היוצא מביית הכסא אף שיהיה שרות רעה שחור עניו. אינה בת מלך ואינה צריכה כלי. וכן ההולך בין המתים צריך ג"פ. אבל לא כלי. וכן המשמש מנתו. אבל היוצא מרחץ. וגוטל צפרניו אין צריך רחיצה ג"פ. ובס' מ"א סי' ז' נוטה דגם בבית הכסא לא בעינן ג"פ וכן משמע בס' קס"ה כתב בס' צריך ליטול ידיו כל האפשר להקדים להסיר מעליו כח אותו וטמאה ולהסתלק ממנה. ועיין לקמן סי' ר"מ מדינ' אלו: י"ג והולחץ מעליו וכו' פי' בידיו אבל ע"י כח ב"י. ומגן משמע אפי' לא יגע בהם ובנגיעה סגי בנקיון בעלמא. ע"כ. וקשה ממש הוא גופי' בס' קצ"ח סי' י"ד. ובמגעלים שאין בהם שקיפה חולצין ונטיה לגשמיא כפיס כיון דא"צ ליגע בהם. וכ"כ שבח"ג שם. ואולי דהתם מקום טינוף

וְזָכַר עֲמוּד מִסֵּ: 8 הוֹדֵפֶס ע"י אוֹצֵר הַחֲכָמִים